

УДК: 347.13:004.8

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.18>

ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: МАЙБУТНЄ ЧИ ІЛЮЗІЯ?

Попович Т.П.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID: 0000-0002-8333-3921*

Попович Т.П. Правосуб'єктність штучного інтелекту: майбутнє чи ілюзія?

Стаття присвячена дослідженню однієї з найактуальніших проблем сучасного права – можливості наділення штучного інтелекту правосуб'єктністю. У контексті стрімкого розвитку технологій та впровадження систем штучного інтелекту у всі сфери життєдіяльності людини постає критично важливе питання щодо правового статусу ШІ та відповідальності за наслідки його діяльності.

Автор здійснює детальний аналіз структурних елементів правосуб'єктності – правоздатності, дієздатності та деліктоздатності – у контексті їх потенційного застосування до систем штучного інтелекту. Особлива увага приділяється питанню можливості притягнення ШІ до юридичної відповідальності, що є ключовим аспектом для визначення його правового статусу.

Дослідження базується на аналізі новітньої нормативної бази, зокрема Акту про штучний інтелект Європейського Союзу та Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект та права людини, а також на працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Розглядаються різні підходи до вирішення проблеми, включаючи концепцію створення окремої категорії «електронної особи».

На основі комплексного аналізу автор доходить висновку про недоцільність наділення штучного інтелекту правосуб'єктністю на сучасному етапі розвитку технологій та права. Обґрунтовується позиція, що ШІ має розглядатися як об'єкт права та інструмент у руках людини, а не як автономний суб'єкт правовідносин. Головними аргументами є: відсутність у ШІ волевого та емоційного компонентів, неможливість нести самостійну юридичну відповідальність, залежність від людини-розробника або користувача, а також потенційні ризики для забезпечення основоположних прав людини.

Автор наголошує на необхідності збереження людиноцентричного підходу у праві та зосередженні зусиль на створенні ефективних регуляторних механізмів для систем штучного інтелекту, що відповідають принципам захисту людських прав, прозорості, відповідальності та недискримінації.

Ключові слова: штучний інтелект, правосуб'єктність, деліктоздатність, електронна особа, юридична відповідальність, людиноцентризм, правове регулювання.

Popovych T.P. Legal personality of artificial intelligence: future or illusion?

The article is devoted to the study of one of the most pressing problems of modern law - the possibility of endowing artificial intelligence with legal personality. In the context of the rapid development of technologies and the introduction of artificial intelligence systems into all spheres of human life, a critically important question arises regarding the legal status of AI and responsibility for the consequences of its activities.

The author carries out a detailed analysis of the structural elements of legal personality - legal capacity, capacity to act and tortious capacity - in the context of their potential application to artificial intelligence systems. Special attention is paid to the issue of the possibility of holding AI legally liable, which is a key aspect for determining its legal status.

The study is based on an analysis of the latest regulatory framework, in particular the European Union Artificial Intelligence Act and the Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence

and Human Rights, as well as on the works of domestic and foreign scientists. Various approaches to solving the problem are considered, including the concept of creating a separate category of «electronic person».

Based on a comprehensive analysis, the author concludes that it is inappropriate to endow artificial intelligence with legal personality at the current stage of development of technologies and law. The position is substantiated that AI should be considered as an object of law and a tool in the hands of a person, and not as an autonomous subject of legal relations. The main arguments are: the absence of volitional and emotional components in AI, the inability to bear independent legal responsibility, dependence on a human developer or user, as well as potential risks to ensuring fundamental human rights.

The author emphasizes the need to maintain a human-centric approach in law and to focus efforts on creating effective regulatory mechanisms for artificial intelligence systems that comply with the principles of human rights protection, transparency, accountability and non-discrimination.

Key words: artificial intelligence, legal personality, tortious capacity, electronic person, legal liability, human-centrism, legal regulation.

У далекому 1942 році відомий письменник Айзек Азімов у своєму оповіданні «Я, робот» сформулював три закони робототехніки, які за своїм загальним змістом мали за мету не допустити, щоб роботи могли нашкодити людям. Безумовно, закони Азімова не є правовими нормами, але вони окреслюють базову ідею, яка зберігає свою актуальність й сьогодні, а саме пріоритету безпеки людини та її прав над машинами чи роботами. Водночас, для імплементації цієї ідеї у правове регулювання необхідно чітко визначити правовий статус будь-яких технологій, особливо штучного інтелекту, а саме його правосуб'єктність. У світлі динамічного розвитку штучного інтелекту та впровадження його чи не у всі сфери людського життя все активнішими стають дискусії саме щодо його правосуб'єктності, зокрема у зв'язку з цілком релевантним запитанням – хто буде нести відповідальність за наслідки та потенційну шкоду від дій штучного інтелекту? Окрім цього, актуальність питання правосуб'єктності штучного інтелекту підсилюється у контексті правового статусу результатів його діяльності. Наприклад, хто ж буде автором музики, створеної системою штучного інтелекту чи оповідання написаного штучним інтелектом? Усі ці невизначеності у своїй сукупності вже сьогодні створюють загальне підґрунтя проблем для ефективної імплементації систем штучного інтелекту, як у зв'язку з нормативними прогалинами так і через недовіру з боку суспільства до неналежно врегульованої категорії.

Постановка проблеми. Питання правосуб'єктності штучного інтелекту та відповідальності за наслідки його дій є одним із найбільш актуальних і найважливіх у досліджуваній сфері суспільних відносин. Відсутність належного розуміння правового статусу штучного інтелекту може стати суттєвим ризиком та перешкодою на шляху його імплементації у правову систему. Враховуючи складнощі та невизначеність у нормативному регулюванні правового становища ШІ, важливо з'ясувати на рівні доктрини питання можливості застосування до нього конструкції правосуб'єктності на основі аналізу окремих її структурних елементів.

Метою дослідження є з'ясування змісту категорії правосуб'єктності на основі дослідження змісту її структурних складових та аналіз можливостей її застосування до технології штучного інтелекту із відповідним обґрунтуванням. Очікуваним результатом дослідження є окреслення власної позиції щодо можливості наділення штучного інтелекту правосуб'єктністю.

Аналіз джерельної бази дослідження. Джерельна база дослідження правосуб'єктності штучного інтелекту характеризується поєднанням теоретичних напрацювань вітчизняних та зарубіжних учених з новітніми нормативними актами міжнародного рівня. Теоретичне підґрунтя формують праці українських правознавців, зокрема С. Залевського, який детально проаналізував правосуб'єктність штучного інтелекту в контексті права інтелектуальної власності та окреслив цивільно-правові проблеми цієї тематики. Дослідження В. Пряміцина та О. Грачової доповнюють теоретичну базу аналізом цивільно-правової відповідальності за діяльність систем штучного інтелекту, що безпосередньо корелює з питанням їх можливої правосуб'єктності.

Нормативну складову джерельної бази представляють ключові документи сучасного європейського права, передусім Акт про штучний інтелект Європейського Союзу від 13 березня 2024 року, який встановлює комплексні правила регулювання ІІ-систем, та Рамкова конвенція Ради Європи про штучний інтелект та права людини, що закладає міжнародно-правові засади захисту

прав людини в епоху цифрових технологій. Ці документи формують актуальний правовий контекст для аналізу перспектив визнання правосуб'єктності штучного інтелекту.

Міждисциплінарний характер проблематики відображено в залученні джерел технічного та аналітичного характеру, зокрема матеріалів спеціалізованої платформи Unite.AI, що надають розуміння технологічних можливостей сучасного штучного інтелекту та їх правових імплікацій. Така структура джерельної бази забезпечує комплексний підхід до дослідження, поєднуючи правові, технічні та етичні аспекти питання про майбутню правосуб'єктність штучного інтелекту.

Виклад основного матеріалу. Правосуб'єктність, як основна передумова для вступу у будь-які правовідносини, має свою чітко визначену структуру, зміст якої визначається через призму категорії «здатність». Структурними елементами правосуб'єктності є: правоздатність, дієздатність та деліктоздатність. Правоздатність розуміється як можливість мати права та нести відповідні обов'язки. Дієздатність, у свою чергу, - можливість власними діями набувати суб'єктивні права та реалізовувати відповідні обов'язки. Нарешті, деліктоздатність - здатність нести юридичну відповідальність за шкоду, заподіяну протиправними діями. Проте, розуміння даної правової категорії не можна зводити лише до формальних визначень, оскільки вагому роль у її визначенні відіграє інтелектуальна та психічна складова, насамперед людини. Відтак, дієздатність як структурний елемент правосуб'єктності передбачає усвідомлення людиною значення своїх дій та можливих наслідків від таких дій. Дієздатність завжди пов'язана з вольовим аспектом, вона заснована на добровільній волі людини здійснити ті чи інші усвідомлені дії. Виникає перше запитання – чи може у такому випадку штучний інтелект, будучи при цьому комп'ютерною програмою без наявності вольового чинника наділятися правосуб'єктністю подібно людині? На наш погляд, навіть наявність у таких систем свого роду інтелекту чи навіть потенційний розвиток у них емоційного інтелекту (можливість штучного інтелекту обробляти і контролювати власні почуття та емоції) не дає достатніх підстав вважати їх за суб'єктів права. Аргументуючи свою позицію, перш за все, звертаємо увагу на неможливість штучного інтелекту нести відповідальність за власні дії, тобто неможливість наділити останнього деліктоздатністю як однієї з складових правосуб'єктності. Можливість притягнення ШІ до відповідальності, у контексті дискусії наділення останнього правосуб'єктністю, взагалі видається концепцією ілюзорною. Насамперед, варто взяти до уваги мету притягнення до відповідальності за вчинення того чи іншого правопорушення. Звісно, ключовою метою є забезпечення принципу справедливості, проте має місце і більш практична мета, а саме – виховання особи правопорушника та запобігання таким чином вчиненню правопорушень в подальшому. Уявімо, що правопорушником у даному випадку виступає одна з систем штучного інтелекту, чи може вона бути «перевихована» шляхом накладення на неї певних санкцій? Відповідь очевидна – ні, адже такі процеси прямо пов'язані з моральною складовою людини та з можливістю усвідомлення негативних наслідків від власної поведінки, які відсутні навіть у найбільш розвиненої комп'ютерної системи. Більше того, суто з практичної точки зору, на даний момент важко зрозуміти яким чином можна буде притягнути до відповідальності систему штучного інтелекту. Яку міру відповідальності може нести, наприклад, безпілотний автомобіль? [2]. Очевидно, питань у даній дискусії більше ніж відповідей, проте, на основі вищенаведеного, вважаємо, що єдиним ефективним механізмом регулювання наслідків діяльності штучного інтелекту буде притягнення до відповідальності саме розробника, оскільки від нього більшою мірою залежить поведінка комп'ютерної системи. Лише у такому випадку, можна буде досягти мети юридичної відповідальності та ефективно запобігти виникненню подібних порушень у майбутньому. Таким чином, у контексті відповідальності, штучний інтелект не наділений достатнім рівнем автономності від людини, щоб ідентифікувати його як окремого суб'єкта права. Крім того, навіть за подальшого розвитку незалежних від людини систем штучного інтелекту, які здатні будуть приймати самостійні рішення, так чи інакше їх створення та розробка завжди будуть пов'язані з людським фактором. Алгоритм, за яким система буде приймати ті чи інші рішення буде результатом інтелектуальної діяльності саме людини. Відповідно, якщо такі рішення призведуть до тих чи інших порушень, відповідальність за них повинна також нести людина як розробник системи прийняття таких рішень.

Подібну позицію можемо відстежити й у керівних актах Європейського Союзу, покликаних регулювати сферу штучного інтелекту. Зокрема, в низці резолюцій стверджується про неможливість притягнення штучного інтелекту до відповідальності за дії, що спричинили шкоду третім сторонам, тобто ШІ не розглядається, як справжній суб'єкт права. Відповідальність за завдання

шкоди, відповідно, може бути покладено на одного з так званих агентів, а саме: на виробника, оператора, власника або користувача штучного інтелекту. При цьому під час установаження обсягу відповідальності з боку «агента» необхідно встановити факт можливості передбачення негативних наслідків і запобігання ним. Таку ж позицію висвітлює й найактуальніший правовий акт у даній галузі – Європейський регламент про штучний інтелект, згідно положень якого, відповідальність за дії систем штучного інтелекту, залежно від окремих випадків, несуть розробники, користувач чи уповноважені органи [4].

Цікавою та вартою дослідження новелою серед нормативно-правових актів, покликаних регулювати функціонування штучного інтелекту є Рамкова конвенція про штучний інтелект та права людини (далі – Конвенція) розроблена Радою Європи наприкінці минулого року, а вже цього року, а саме 16 травня, до неї приєдналася й Україна. У контексті нашого дослідження, актуальними будуть принципи, які передбачені Конвенцією та покликані визначити засади, на яких повинно базуватися функціонування ШІ в національних правових системах держав. Відтак, стаття 9 Конвенції каже про те, що кожна сторона повинна встановити заходи для забезпечення підзвітності та відповідальності за негативні наслідки для прав людини, демократії та верховенства права, що виникають унаслідок діяльності впродовж життєвого циклу систем штучного інтелекту [5]. Тобто, Конвенція чітко вказує на необхідність певного виду відповідальності за дії штучного інтелекту, проте прямо не визначає хто і яким чином повинен нести її, залишаючи це питання на розсуд національного законодавства окремих держав. Однак, дослідивши проекти окремих актів в межах національного законодавства, покликаних імплементувати системи штучного інтелекту у різні галузі державного сектору, можемо прослідкувати тенденцію щодо встановлення остаточної відповідальності людини за всі ключові рішення, прийняті із використанням систем ШІ.

Таким чином, підсумовуючи вищенаведене, є підстави стверджувати, що штучний інтелект не може бути наділений деліктоздатністю, як однією з складових правосуб'єктності, подібно людині, оскільки це не забезпечить реалізації основних цілей притягнення суб'єкта права до відповідальності.

Розглядаючи концепцію потенційного надання правоздатності, як основоположної складової правосуб'єктності, системам штучного інтелекту, слід визнати, що її реалізація вимагатиме фундаментальної видозміни існуючої парадигми права та внесення змін до низки положень основоположних галузей права. Право створювалося з урахуванням природи насамперед людини – її можливостей, її свідомості, її ціннісного багажу. Саме тому, наділення комп'ютерної системи правами, притаманними людині видається вкрай нераціональним. Прихильники ж протилежної думки, наводять аргументи щодо інтенсифікації процесів уподібнення між людиною та системами штучного інтелекту, що свідчить про необхідність регулювання їх поведінки на рівних засадах. Крім того, окремі науковці пропонують наділяти ШІ не усім спектром людських прав, а лише тими, що відповідатимуть його специфічній природі. Наприклад, автор у своїй статті «Штучний інтелект і правова ідентичність» вважає, що - «немає сенсу визнавати за системою ШІ право на життя, оскільки вона не живе в біологічному сенсі» [1]. Тим не менше, доволі важко погодитися з подібними думками, оскільки подібний підхід спричинить безліч негативних наслідків для усталеної системи правових цінностей, наскрізною ідеєю яких є саме людина. Крім того, наділення будь-якого суб'єкта правами передбачає їх реалізацію з одного боку у власних інтересах, з іншого боку – не порушуючи при цьому інтереси інших. Вдало наголошує автор вже згаданої вище статті – «Системи ж штучного інтелекту не зможуть реалізувати свої права у встановленому юридичному розумінні, оскільки так чи інакше вони діють на основі попередньо написаної програми, а юридично значущі рішення мають ґрунтуватися на суб'єктивному, вольовому, моральному виборі, що не є притаманними штучному інтелекту» [1]. Більше того, системи штучного інтелекту здійснюють ті чи інші дії на основі вказівки людини, в них відсутній власний інтерес у реалізації тих чи інших прав чи можливостей, що знову ж таки свідчить про неможливість наділення ШІ індивідуальною правоздатністю.

Щодо дієздатності як складової правосуб'єктності, важливо наголосити на вже згадуваних інтелектуальній та вольовій характеристиках даної категорії. Здатність власними діями набувати прав та обов'язків передбачає наявність вольового аспекту, націленого на задоволення власного інтересу чи забезпечення власної можливості. Як було згадано вище, ШІ не має власного інтересу, він не наділений емоційною складовою, а рушієм його дій так чи інакше є людина, яка створила програму, якою власне керується система. Автономність систем штучного інтелекту в сенсі

їх здатності самостійно діяти, приймати рішення та реалізовувати їх, без зовнішнього антропогенного контролю чи цілеспрямованого впливу людини є вкрай обмеженою [1]. Навіть, якщо у перспективі системи штучного інтелекту будуть здатні на прийняття абсолютно незалежних від людини рішень, програма, яка буде лежати в основі діяльності такої системи – буде написана людиною, всі алгоритми дій будуть так чи інакше створені людиною.

Хоча, в літературі висвітлюється протилежна думка щодо дієздатності ШІ. Окремі автори вважають, що штучний інтелект здатний на самостійні дії, зокрема обирати місце свого знаходження, наприклад, перебувати в конкретній точці мережі, архівувати себе або відокремитися від мережі, знаходитися та працювати в конкретній машині. Проте, така думка знову ж таки піддається спростуванню, адже за кожною такою дією стоїть людина, яка задає вектор поведінки штучного інтелекту, створюючи його програму.

Сучасна доктрина також пропонує ще один шлях встановлення правосуб'єктності для штучного інтелекту, зокрема створення окремої категорії суб'єкта права, а саме електронної особи. Прибічники цієї концепції виходять з того, що штучний інтелект не може мати однакового набору прав та обов'язку з людиною, а тому для його регулювання варто створити окрему категорію. Категорію електронної особи порівнюють з інститутом юридичної особи. Дуже вдалу паралель проводить автор статті «Штучний інтелект і правова ідентичність», зазначаючи, що – «юридичні особи – це теж певною мірою штучні (абстрактні) утворення, призначені для задоволення інтересів фізичних осіб, які виступали їх засновниками або контролювали їх» [1]. Так само системи штучного інтелекту створюються для задоволення потреб певних осіб – розробників чи користувачів. Проте, навіть за умови наділення «електронної особи» окремим, притаманним їй набором прав та обов'язків, тобто встановлення її правоздатності, реалізація нею відповідальності так чи інакше залишається невирішеною [2]. Крім того, якщо поняття «електронної особи» буде імплементовано до правової системи, це так чи інакше потягне за собою ряд невідворотних змін. Поняття «особи» у праві є одним із найдавніших та усталених, а суттєве розширення його змісту може призвести до обмеження обсягу прав вже існуючих суб'єктів – зокрема фізичних осіб [1]. Окрім цього, з огляду на еволюцію права, впровадження у його систему нових категорій потребує значного відрізка часу зокрема для моделювання можливих результатів від таких змін, їх апробація, тощо. Такі категорії як «фізична особа» чи «юридична особа» перш ніж стати базисом для будь-якої сучасної правової системи пройшли значний етап розвитку, адаптації, видозміни. Тому, на наш погляд, станом на сьогодні занадто рано вести мову про впровадження у право категорії «електронна особа», насамперед, з огляду як на наявні недоліки її змісті та невирішеність питання відповідальності, так і через недостатній рівень проникнення у суспільне життя та сприйняття суспільством.

У контексті пошуку відповідей на питання щодо наділення штучного інтелекту правосуб'єктністю варто розглянути дану проблематику й крізь призму суспільного розвитку. Технологічний прогрес, безумовно, має свої переваги для людства, сприяючи полегшенню реалізації окремих процесів у різних сферах життєдіяльності. Тим не менше, форсований розвиток новітніх технологій значною мірою послаблює опори концепції людиноцентризму у праві. Право з моменту своєї появи мало за орієнтир людину та її потреби, сприяло утвердженню її прав, захищало її права. Саме людина є наскрізною цінністю права. Сьогодні ж, штучний інтелект навіть без наявності у нього правосуб'єктності породжує чимало викликів для належного забезпечення основоположних прав людини, зокрема права на приватність, на працю, на медичну допомогу, на освіту. Більше того, системи штучного інтелекту все частіше призводять до порушення керівних правових принципів справедливості, рівності, пропорційності, зумовлюючи появу низки дискримінаційних ознак у своїй діяльності. Наділення ж ШІ правосуб'єктністю цілком може призвести лише до зростання таких ризиків, роблячи його неконтрольованим та ще більше непередбачуваним. Тому, з огляду на вищенаведене, вектором у регулюванні штучного інтелекту має бути саме людина, її цінності та основоположні права. Варто також наголосити на тому, що підхід щодо наділення систем штучного інтелекту правосуб'єктністю певною мірою прирівнює їх до людей, стираючи при цьому межу між штучним винаходом та людиною як найвищою соціальною цінністю. Більше того, якщо ми наділимо ШІ правосуб'єктністю подібно людині, це означатиме, що останній матиме можливість користуватися усіма правами, наявними у людини. На наше переконання, такі тенденції можуть призвести до абсолютно неконтрольованої діяльності ШІ, а також позбавити людину її ціннісного значення у суспільстві.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладені аргументи й позиції, вважаємо, що штучний інтелект станом на сьогодні повинен розглядатися як об'єкт права, як інструмент в руках людини, проте аж ніяк не автономна категорія з власною правосуб'єктністю. Консолідуємо всі викладені вище тези, можемо вказати на нераціональність надання штучному інтелекту правосуб'єктності у зв'язку з: 1) штучний інтелект завжди буде результатом діяльності людини, що вже не дозволяє розглядати його як окремого суб'єкта права; 2) неможливістю нести системою штучного інтелекту юридичну відповідальність відокремлено від людини-розробника чи користувача; 3) неможливістю системи ШІ власними (незалежними від людини) діями набувати для себе прав, оскільки кожна така дія є наслідком створеної людиною програми, на основі якої діє ШІ; 4) відсутністю в ШІ вольового, емоційного чинника, що унеможливує усвідомлення ним власних дій та наслідків від таких дій; 4) недоцільністю наділення ШІ ідентичним спектром прав подібно людині, а також відсутність достатнього рівня опрацювання концепції специфічного переліку прав для систем ШІ; 5) потенційною неконтрольованістю та непередбачуваністю діяльності ШІ, а також збільшення ризиків порушення основоположних прав людини й керівних принципів права.

З точки зору суспільного розвитку, недоцільність наділення штучного інтелекту правосуб'єктністю пояснюємо з наступним причин. Такі тенденції зміщують вектор розвитку права з людини на технології, право ж слугує для захисту прав та інтересів людини, її цінностей, що повинні слугувати основною призмою у творенні права. Не технології повинні моделювати право, а людина та її потреби, інтереси, саме тоді буде можливим досягнути баланс між розвитком новітніх технологій та забезпеченням основоположних прав людини у суспільстві. Крім того, у контексті суспільного розвитку, варто звернути увагу й на факт недостатньої довіри до технологій з боку соціуму, а надання таким технологіям правового статусу подібного людині, тільки посилить тенденції недовіри до останніх. На наше переконання, сьогодні навпаки варто зосередитися на належному правовому регулюванні штучного інтелекту як об'єкта права, який так чи інакше завжди буде результатом інтелектуальної діяльності людини. Такий підхід дозволить закрити наявні прогалини у розумінні штучного інтелекту, окреслить закономірності його діяльності, регламентує статус результатів його діяльності, наприклад, на основі положень права інтелектуальної власності. Важливим завданням сьогодні для світової спільноти є створення єдиного підходу до регулювання використання штучного інтелекту, прогресивний крок у втіленні якого здійснив Європейський союз, напрацювання якого можуть бути ефективно імплементовані й у національне законодавство. Актуальним й першочерговим завданням має стати напрацювання належних регуляторних механізмів для систем штучного інтелекту у відповідності із принципами, визначеними керівними актами ЄС у даній сфері. Так, вже згадувана нами Концепція наводить такі принципи, що повинні бути дотримані у ході функціонуванні ШІ: захисту людських прав, людської гідності та особистої автономії, відкритості та прозорості, відповідальності, рівності, недискримінації. Дотримання усіх перелічених принципів у ході напрацювання правового регулювання для штучного інтелекту, на наш погляд, сприятиме якнайкращому його утвердженню у суспільстві, на противагу ж концепції наділення ШІ правосуб'єктністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Штучний інтелект і правова ідентичність. *Unite.AI*. URL: <https://www.unite.ai/uk/artificial-intelligence-and-legal-identity> (дата звернення: 05.05.2025).
2. Залевський С. Правосуб'єктність штучного інтелекту в сфері права інтелектуальної власності: цивільно-правова проблема. *International scientific e-journal ЛОГОС. ONLINE*. 2024. № 16. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.16.51.html> (дата звернення: 05.05.2025).
3. Пряміцин В., Грачова О. Цивільно-правова відповідальність за штучний інтелект: проблеми та перспективи. *Право і суспільство*. 2024. Т. 2, № 1. С. 4-5.
4. The Artificial Intelligence Act : of 13.03.2024 (дата звернення 05.05.2025).
5. Рамкова конвенція про штучний інтелект та права людини. URL: <https://rm.coe.int/1680afae3c> (дата звернення 05.05.2025).
6. Белова М.В., Белов Д.М. Імплементация штучного інтелекту в досудове розслідування кримінальних справ: міжнародний досвід. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 2. 2023. С. 448–454.